

A Magyar Nemzeti Helynévtárról A koncepció és a megvalósulás problémái*

1. Bevezető gondolatok. A Névtani Értesítő 37. számában jelent meg Magyar Nemzeti Helynévtár címmel HOFFMANN ISTVÁN és TÓTH VALÉRIA írása az azonos névre keresztelt (rövidítése a továbbiakban: MNH) kutatási program előzményeiről és céljairól (HOFFMANN–TÓTH 2015: 195–202). Nagy elismeréssel adózva a program korai adatokat feldolgozó részeinek, a továbbiakban az MNH Magyar Digitális Helynévtár (MDH) címet viselő egysége újkori moduljának a problémáiról kívánok szólni, különös tekintettel a térképen is megjelenő helynevekre.

A helynevek egy nemzet kulturális örökségének kimeríthetetlen gazdagságú részét képezik. A helynevekben lenyomata van elmúlt korok földrajzi viszonyainak, élővilágának, tájszemléletének, egyes eseményeinek, a gazdálkodás módjainak csakúgy, mint nyelvállapotának. A nevek kötik az embert a területhez, ahol él, dolgozik, tájékozódik, a nevek a helyi identitások bázisai, őrzői. A földrajzi nevek nemcsak a nyelvkutatás számos ágának, de számos más területnek is forrásai a honismerettől a geológiáig. Mindemellett a névállomány jelentős információértékkel bír különféle aktuális alkalmazások számára is, különösen, ha térképen mutatják meg. Alapvető fontosságú tehát, hogy egy helynévtár kimunkált legyen, és adatai kellő gondossággal kerüljenek a rendszerbe. Jelen írás kiindulópontja az, hogy a fentiek miatt mind a szakmai, mind az érdeklődő nagyközönséget tájékoztatni szükséges a honlap valóságos tartalmáról, az ott közölt névanyag minőségéről.

Egy teljességre törekvő, nemzetinek mondható helynévtár létrehozása rendkívüli haszonnal járhat mind tudományos, mind annál magasabb, nemzeti kulturális szempontból, így az erre irányuló törekvés feltétlenül üdvözlendő; a szerzőknek a fentebb hivatkozott cikkükben e téren kifejtett véleményével messzemenőkéig egyetértek.

A *nemzeti helynévtár* kifejezésen a többség – vélhetően – alapvetően a nemzet, illetve az anyanyelvünket beszélők által a történelemben és a jelenben birtokolt, belakott helyeknek olyan névállományát érti, mely a földrajzi keretek névvel való megragadásán keresztül kijelöli és megtartja a nemzet helyét a világban, annak minden spirituális, nyelvi és kulturális vonatkozásával együtt. Ahogy a fizikai világ megismerése sajátos hierarchiába szerveződik, ugyanazon séma szerint alkotnak rendszert a helyekre vonatkozatható nyelvi eszközök a legkisebb közösségekben érvényesektől a legnagyobbakig. A *Magyar Nemzeti Helynévtár* viszont félrevezető cím, ahogyan arra az alábbiakban bővebben kitérünk. Már itt jeleznünk kell azonban, hogy a nyilvánosság előtt való (az interneten szabadon elérhető) működésének több mint két esztendeje után sem kereshetünk rajta eredménnyel a nemzet földrajzi kereteit meghatározó nevekre, beleértve a nagyvárosokat (pl. *Budapest, Pozsony, Nagyvárad*), a folyókat (*Rába, Szamos* stb.) és a történelmi tájakat is (*Dunántúl, Kalotaszeg* stb.).

---

* A szerző vitacikkéhez kapcsolódó válaszcikket lásd a folyóirat jelen számában (NÉ. 39. 2017: 169–182). (A szerk.)

De tekintsük át, hogy hogyan valósul meg az MNH-ban az, amit saját tájékoztató szövegei szerint kínál. A szerzőknek a honlapon megjelenő írása szerint „a Magyar Nemzeti Helynévtárat olyan adatbázisként alakítottuk ki, amely a magyar nyelv egész helynév-állományának befogadására és kezelésére alkalmas”¹; ezzel szemben a tanulmány egyetlen forráscsoportnak, a nyelvészeti földrajzinév-gyűjtéseknek a digitális formában való feldolgozását jelöli meg az MDH újkori moduljának céljaként. Más forrásokat nem, jóllehet Magyarországon a földrajzi nevekkkel foglalkozó szakirodalomnak, kézikönyveknek és térképi forrásoknak gazdag állománya áll rendelkezésre. (További forrás, például a történeti térképi névanyag közvetlenül nem, hanem a nyelvészeti földrajzinév-gyűjtések anyagából való átemeléssel kerül az adatbázisba.)

2. A névgyűjtő mozgalom. Az 1960-as évek elejétől fellángolt és jó két évtizeden keresztül erőteljesen működő földrajzinév-gyűjtő mozgalom valóban jelentős eredményeket ért el. Aligha van olyan ismerője e munkáknak, aki ne hajtana fejet a vállalkozás nagysága előtt, aki ne nyelvünk és kultúránk bőséges tárházának tartaná a vaskos kötetekben testet öltött eredményeket. A nagy névgyűjtő elődeink iránti tiszteletadás is azt kívánná, hogy kellő gondossággal tárjuk fel a sok ezer oldalnyi tartalmat, ismerjük meg a gyűjtő- és közreadói munka módszertanát: mi volt a gyűjtések célja, mi van és mi nincs benne, milyen forrásokat és hogyan dolgoztak fel bennük, milyen lokalizálási nehézségekkel kellett megküzdniük, vagyis egyáltalán mire és hogyan használható az az anyag, melyhez – be kell vallanom – igen sok érzelmi szállal kötődöm, a munkámban rutinszerűen használom. A körütekintő, egyben kritikai feldolgozásoknak szerencsés esetben azon melegében, a kötetek megjelentetésének sodrában kellett volna elkészülniük. A történelem sajnos úgy hozta, hogy nemcsak a feldolgozások maradtak el, hanem maga a nagy mű is félkész állapotban maradt. Nagyjából az ország területének a felén elkészülve mind társadalmi, mind gazdasági okokból kifulladás a mozgalom lendülete. Igazán nagy kár érte.

A kötetek 1964-től kezdve jelentek meg, a gyűjtések zöme a hetvenes években zajlott, és még az elmúlt 30 évben napvilágra került kötetek is alapvetően az évtizedekkel korábbi gyűjtésekre támaszkodnak; a 2000-ben kiadott Veszprémi járás anyaga például az 1981–1982-es gyűjtést tartalmazza. Hangsúlyozni kell tehát, hogy javarészt ma már történetinek számító névanyagról beszélhetünk a nyelvészeti névgyűjtések kötetei kapcsán.

A nyelvészeti névgyűjtési kötetek anyagának ismeretéhez az elsők között kell megemlíteni, hogy nem szigorú szakmai keretek közt zajló munkák eredménye. Olyan mozgalmat sikerült több megyében kibontakoztatni állami és társadalmi szervezetek (kiemelkedően a Hazafias Népfront) segítségével, amely viszonylag széles társadalmi réteget vont be a gyűjtésbe a tanácselnöktől a lelkeszen át a hivatali adminisztrátorig, a tiszelnöktől az erdőmérnökön és mezőőrön át a szövművig, a zömét azonban a helyi tanítók, tanárok és inkább középiskolai diákok, mint felsőoktatási hallgatók végezték el. A nagy megyei kötetek gyűjtői között viszonylag kis számban találunk nyelvészt, vagy olyat, aki más pályán került volna szorosabb kapcsolatba a helynevek világával. Ennek nem mond ellent, hogy vannak elejétől a végéig nyelvészek által jegyzett gyűjtések, sőt egy-két járási kötet is. A névtudomány képviselői a kezdeményezés, a szervezés embert próbáló munkáján túl az anyagok közzétételéből vették ki igazán a részüket.

---

¹ <http://mmh.unideb.hu/nevtar.php>

A mozgalmi jellegnek előnye és hátránya is volt. Az előny természetesen az, hogy sok százan dolgoztak a helynévgyűjtésen, így több százezres magyar helynévi anyag állhat ma a rendelkezésünkre. Ennek igen jelentős része első adat, amelyek nélkülük ma nem is lennének ismertek. A hátrány pedig az, hogy jószerével ahány közreműködő dolgozott, annyiféle minősége van az anyagnak: annyiféle ráfordított idő és elszántság, annyiféle „névkompetencia”, annyiféle módszer az előmunkálatokban, az adatközlők kiválasztásában és megnyerésében, az adatolás módjában stb. Ez persze nem meglepő, hiszen a módszertant nem is lehet pusztán egy-egy helységekre koncentrálni elsajátítani. (Személyes tapasztalatom szerint több tucat helynévgyűjtés után éreztem csak felkészültnek magam a névgyűjtési módszereket és az eredményes gyűjtés előkészítését illetően. A névgyűjtést Magyarország Földrajzinév-tára általános célú, nagy méretarányú tematikához szabott verziójának céljaira végzem hosszú évek óta, immár közel ezer helységben.)

A kötetek a fentiekből következőleg feltűnő heterogenitást mutatnak, és ez még az egyes köteteken belül is kitapintható. Azt is meg kell jegyezni, hogy igen sok esetben mindössze egy vagy két adatközlő kikérdezésével állt össze az anyag. Az MDH újkori részének ma ezekre a kötetekre épülő feldolgozás képezi a gerincét, így feltétlenül szükséges – vitathatatlan értékük ellenére – kritikai megjegyzéseket tenni, alkalmasságukat vizsgálni, annál is inkább, mert erre az újabb anyagok létrehozásában is szükség van.

A továbbiakban a megjegyzéseim a névgyűjtési kötetekre és az MDH-ban megvalósult feldolgozásra egyaránt vonatkoznak; amennyiben csak az utóbbira, azt hangsúlyozni fogom. Az MDH újkori részében (ez ugrik fel automatikusan) keresési lehetőségek, helynévi adatlapok és térképi megjelenítés áll a kutatók és az érdeklődők szolgálatára, így a nagyközönség számára ez a leginkább használható, néhány kattintás után helynévi adatok sokaságát nyújtó, látványosan megjelenítő felület.

3. A települések reprezentációja az MDH-ban. Az említett felületen rákereshetünk az egyes települések névanyagára, a település nevét egy legördülő listából kiválasztva. A településnevek (maradjunk ennél a szónál, mert az MNH-ban tisztázatlan, hogy helységeket értenek-e alatta vagy sem) hazánkban igen régóta igen pontosan adatolt, bárki számára nyilvánosan elérhető, ellenőrzött formában letölthető nevek, amelyek ellenőrzéséhez elsősorban a KSH honlapját² tudnánk ajánlani. Igen meglepő, hogy mégis vannak az MDH oldalán nem létező és nem úgy létező (pl. helyesírási hibás), illetve ellenkezőleg, odakíváncozó, mégis hiányzó településnevek. *Balatonöszöd* nemcsak a hivatalos helységeknév-tárakban, de a feldolgozott Somogy megyei kötetben is hosszú *ó*-vel szerepel, míg az MDH-ban *Balatonöszöd*. A legördülő településlista *Újlak*-járól viszont csak a térképi megjelenítés alapján állapítható meg, hogy az tulajdonképpen *Balatonújlak*. Máskor komolyabb nyomozást kell végezni, például az egyébként nem létező *Bonta-föld* településnévre kattintva (melynek már írásképe is önmagáért beszél) a felugró helyneveket *Teleki* helyneveiként tudjuk azonosítani egy kis utánajárással. Sajnos még a betűrend is kívánnivalókat hagy maga után: *Áta* megelőzi *Abaliget*-et, *Böhönye Boldogasszonyfá*-t, *Bolhás*-t és még nyolc településnevet stb.

Az MDH Baranya, Somogy és Tolna megyék vonatkozásában teljes feltöltöttséget ígér,³ ehhez képest hiába keressük például Pécs, Balatonboglár, Dombóvár, Siklós és

² http://www.ksh.hu/apps/hntr_main

³ http://mmh.unideb.hu/mdh_feltoltottsag.php

Tolna városok, illetve sok tucat kisebb település (Almáskeresztúr, Alsónána, Alsószentmárton, Babarcszölös, Baranyahídvég stb.) nevét a listán. Nem világos, hogy önálló községek, mint például Hobol névanyagát miért *Szigetvár*-nál, Mánfáét miért *Komló*-nál találjuk, illetve fordítva is, miért áll külön a Görgeteghez tartozó Kuntelep vagy a Marcalihoz tartozó Bize anyaga. Ezek csak kiragadott esetek; számos egyéb példát is felhozhathatnánk, mivel az MDH-ban az egész anyag rendezetlen. A szakemberek vagy az érintettek persze tudhatják, hogy évtizedekkel ezelőtti közigazgatási változások vannak a háttérben. Sajnos az MDH nemcsak nem kezeli az adott eseteket, de a szükséges és korrekt tájékoztatást is hiába keressük benne.

Maradjunk még a településneveknél mint helyneveknél. Csokonyavisonta község 1941-ben alakult Erdősokonya és Somogyvisonta községek egyesítésével. Az MDH adatlapján 1974-ből származik az első adat, azonban az egyesítés tényének ismertetése nélkül. Az adatlap szerint a *Csokonyavisonta* névváltozatai („más nevei”) *Csokonya* és *Visonta*, azaz egyenlőségjelet tesz e három névadat tartalma közé. A további keresési lehetőségeket használva sem találunk *Erdősokonya* és *Somogyvisonta* adatokat, ezek ugyanis nincsenek benne. Ellenben mind *Csokonya*-ból, mind *Visonta*-ból kettőt-kettőt találunk. Egy-egy adatlapnál vannak 19. századi történeti adatok, ezeken nincs megadva az objektum jellege (pl. falu, község vagy mezőváros), a másik adatlapokon 1974-es első előfordulást feltüntetve van *Csokonya* és *Visonta* nevű falurész. Bár az adatlapok nyilvánvalóan ugyanarra vonatkoznak (megtévesztő duplikáció), sehol nem derül ki, hogy ezek hajdan külön falvak voltak. Így tűnik el két község az MDH potenciális felhasználói elől. Természetesen ez sem egyedi eset. Ugyanígy nem tudjuk meg, hogy voltak néhány évtizeddel ezelőtt *Belac*, *Börzsöny*, *Henész*, *Somogyfőhéregyház* stb. nevű települései a feldolgozott megyéknek. Kaposszentjakabról azt a téves információt kapjuk, hogy *Szentjakab* néven volt önálló település Kaposvárba való bekebelezése előtt; a *Dobsza* nevet *Nagydobsza*-nál találjuk, holott az Kisdobszának és Nagydobszának az egyesítése révén jött létre; a *Siómaros*-nak önkényesen *Sió-Maros*-ra átírt alakját találjuk az MDH-ban; *Horvátkút* és *Szekszárd* esetében nem találunk adatot ezekre az írásképekre, ezért olyan, mintha az MNH keretében állapították volna meg e neveket. A példák számának további bővítése helyett ennyi alapján is leszögezhetjük: az MDH keretében nem tartják a helységneveket a nemzeti névkincs jelentős részének, és azt sem vették számításba, hogy a tudományos névvizsgálatoknak, például a mikrotoponimiai elemzéseknek erős szükségük lenne arra, hogy a nevet annak a településnek a rendszerében tárgyaljuk, ahol az keletkezett. Mindez abban az országban, ahol a helységnevtárak kiadása közel másfélszáz évre tekint vissza, és kidolgozott helységnevé-azonosító szótárainknak köszönhetően nem okozhat semmiféle gondot a helységnevek változáskövetése, legalább a 20. század egészére vonatkozóan!

A *Püspökszentlászló* név esete átvezet a következő témakörbe. A jórészt elnéptelenedett falut 1942-ben csatolták Hosszúhetényhez, de településrészként természetesen megtartotta nevét: ezen a néven tartják nyilván igen jelentős műemlékegyüttesét, arborétumát, ezen a néven ismert turisztikai célpont, így szerepel térképeken, több mint 30 000 találatot kapunk rá Google-kereséssel. Az MDH azonban nem ismeri ezt a nevet, csak a *Szentlászló*-t; adatlapját előhívva a „más nevei” rovat üresen áll. Semmi kétség afelől, hogy a Baranya megye földrajzi nevei című kötet gyűjtői ezt a rövid alakot hallhatták helyben, a hétköznapi beszédben, így rendesen végezték a dolgukat. Az efféle esetek feltárása, a forráscsoport kritikai megközelítése és más forrásokkal való egybevetése ugyanakkor nem kevés haszonnal szolgált volna az MDH koncepciójának megalapozásához.

4. A teljeskörűség kérdése. Keressünk rá a fent említett három, teljesen feltöltött dunántúli megye névanyagából a következőkre: *Zselic*, *Gemenci-erdő*, *Hegyháti járás*, illetve az ezekkel azonos típusokba eső nevekre! Nem lesz találat, ugyanis az MDH-ban feldolgozott és feldolgozni szándékozott kötetek anyaga helységenként szervezett gyűjtőmunka eredménye. Az, hogy egy nemzeti helynévtár az egyes lokális (helységszintű) helynévgyűjtések összege, pontosan azt jelenti, hogy a nyelvterület markáns földrajzi egységeit leíró névtípusok és a helységek területét részben vagy egészben átfedő alakulatok nevei kimaradnak. Emiatt egyelőre nem látszik erős állításnak, hogy „a magyar nyelv egész helynévállományának befogadására és kezelésére alkalmas” az MNH adatbázisa.

Az elképzelés átgondolatlanságát az olyan eseteken is lemérhetjük, mint hogy egy patak elindul valahol *Vízárok* néven, *Dónát-patak* néven folyik be a másik községbe, a harmadikat egyszerűen átugorja, a negyedikben *Donát-patak* lesz, aztán *Dónati-árok*, és a többi községben is ezeket az alakokat váltogatja. A feldolgozás módja nem teszi lehetővé az objektum azonosságának fenntartását, illetve adatbázisszerű keresetőségét: azaz a vízfolyásnak nem, csak az egyes helységekre eső szakaszainak lesz neve.

A forrásköteteknek nem volt céljuk az egyes helységek anyagán túl való névgyűjtés; feladatukat ebben a tekintetben is becsülettel teljesítették. Célzottan az egyes települések élő névhasználatára (és jóval kevésbé az élő névismeretére) fókuszáltak, különös tekintettel a megszűnőben lévő paraszti világ neveire, az ún. „népi nevekre”. Egy magát a teljesség követelményeinek megfelelően működőnek bemutató névtári koncepciótól azonban joggal várhatnánk el, hogy tisztában legyen az általa kezelt adatok természetével, és a szükséges tájékoztatást megadja a felhasználóknak.

Az MDH jelen állapotban megmutatkozó koncepciója szerint a helyi tájékozódásra épülő élőnyelvi (egyszerűsítő, helynév-helyettesítő stb.) adatok elsőbbséget élveznek a lokális keretből kilépve, nemzeti helynévtár szintjén is. Általánosan ismert tény, hogy a hétköznapi beszéd egyszerűsít, és a helynevek esetében is megelégszik az adott helyen, adott szituációban minimálisan azonosító alakokkal, illetve a tulajdonnévvel (is) bíró objektumok nevének puszta köznévvé való helyettesítésével. Miért is mondaná egy szekszárdi Szekszárdon, hogy „Kimegyek a Szekszárd vasútállomásra”? A bonyhádi középiskolára a köznyelvben elégséges volt a *G(g)imnázium* vagy *G(g)imi*, és csak igen válogatott események során hangozhatott el a *Petőfi Sándor Gimnázium* alak. Tökéletesen biztosította a kommunikációt Kaposváron, ha a *Béke* elé beszéltek meg találkozózt. A nyelvészeti névgyűjtések többnyire jól tükrözik a helyi élőnyelvi névhasználatot, de vajon helyes-e, hogy egy nyelv teljes névanyagának léptékében gondolkodva, a névanyag hasznosítását, a nevek informativitását is szem előtt tartva sok-sok *Állomás* névadat szerepel az adatbázisban, *Szekszárd vasútállomás* vagy *Kaposvár vasútállomás* meg nem, vagy puszta *Gimnázium*, de a teljes név nem? Egyáltalán megfelel-e a helynév kritériumának a *Béke* a háttérben lévő *Béke Szálló* ismerete nélkül? Az MDH-ban a forrásanyagokat követve erősen dominálnak a pusztán helyi tájékozódás szempontjából jelentőséggel bíró helyjelölő nyelvi adatok, mint az itt tulajdonnevesülő *Benzinkút*, *Buszváró*, *Elágazás*, *Kolesz* stb. Az olyan *ABC*, *Adóhivatal*, *Mintabolt*, *Orvosi rendelő*, *Önki* (azaz ’önkiszolgáló bolt’), *Vasbolt* stb. adatoknak, amelyek elsősorban nem a helyet, hanem a hozzájuk – sokszor ideiglenesen – kötődő funkciót (szolgáltatást, igazgatási, kereskedelmi vagy termelőtevékenységet) fejezik ki, vagy egy adott kommunikációs helyzetben lényegülnek át helynévvé (*Csullag doki*), természetesen lehet helyük lokális vonatkoztatási pontokat felsoroló listákon (alakulatkezdő esetben akár nagybetűvel is lehet őket kezdeni).

Egy nyelv helynévkincsét tartalmazó összeállításban való szerepeltetésük azonban több megoldandó kérdést szül, mint amennyit a nyelv e fontos részterületének megismeréséhez hozzátesz. A legfontosabb (egyben költői) kérdés: volt-e ezekre szisztematikus gyűjtés?

A teljességet vizsgálva meg kell említeni, hogy más tekintetben is erősen különböznek az egyes munkák. Olyan hírességek is kimaradhattak, mint a babócsai *Basa-kert* vagy a szekszárdi *Istifán gödre* stb. Sok esetben pedánsan felgyűjtötték a tanyák nevét, máshol nem fordítottak rájuk gondot; egyes helyeken adatolták a hivatalos közterületi, üzemi, hivatali neveket, máshol csak akkor, ha volt „népi” alternációjuk. Vannak, amelyek egészen visszafogott számban és igen körültekintően közölnek adatokat, míg mások valamennyi, egy hellyel kapcsolatba hozható nyelvi elemet körültekintés nélkül felvettek, írásban tulajdonnévi formájúra hozva. Egységnyi területre vetítve tíz- és húszszoros különbségek is előfordulnak. Ez különösebb vizsgálat nélkül is elfogadhatatlan, a földfelszín tagoltsága a sajátos művelési és birtokviszonyokkal kombinálva sem indokol ekkora eltérést. Hasonló felszínű és felszínborítottságú helyeken is kijönnek ezek az arányok, ami csak adatminőségi okokra vezethető vissza. Míg a baranyai Tésénfa anyagának külterületi részén 5 hektárra jut egy név, addig a somogyi Kálmánca esetében ez 88 hektár. Homokszentgyörgy belterületén 76 helynevet találunk, a nagyobb és tagoltabb Babócsán 29-et. Csupán a számadatok alapján is, már az adatgyűjtés első körében szükség lett volna utólagos pótlómunkákra, de még inkább a felgyűjtendő objektumtípusok körét kellett volna meghatározni, illetve a helynév fogalmát kellett volna tisztázni a gyűjtőkkel.

Ha lapozgatja az ember a köteteket, gyakran láthatja, hogy a térképlapokon egyes községek harmadára, negyedére nincsenek nevek, vagy a többi részhez képest feltűnően ritkább az előfordulásuk. Aki dolgozott már terepen, az nagyon jól tudja, hogy mit is értenek általában X falubeli emberek X helynevein. Természetesen azoknak a helyeknek a nevét, amelyekkel az X-iek birtokviszonyaik és gazdasági tevékenységük folytán kapcsolatba kerültek. Csakhogy X közigazgatási határain belül lehettek uradalmi puszták, majorságok, erdőségek stb., melyek a gyűjtések idejére többnyire állami tulajdonba kerültek. Ezekhez a helyekhez a falunak sokszor semmi köze nem volt, sőt tilos is lehetett a megközelítésük. Nem egyszer kifejezetten ellenséges viszony alakult ki „a puszták népével”. De ne gondolja senki, hogy ott nincsenek helynevek, még ha azok természete lényegesen különbözik is a „falusiaktól”. Ugyanez a helyzet a nagyobb erdőségekkel, ahol ugyancsak nem a falu paraszti lakossága számít kompetens adatközlőnek. Ezek felgyűjtéséhez tudatosítani kellett volna, hogy a feladat a teljes területre vonatkozik.

5. Két visszatérő probléma: a helységek közti átsorolás és a duplán adatolás. A közigazgatási határok csak ritkábban húzódnak markáns természeti vonal (folyó, hegygerinc stb. mentén), többnyire tulajdonképpen virtuálisnak tekinthetők. Egy-egy falu hely- és névismerete sem feltétlenül korlátozódott ezen kereteken belülre, sőt kialakultak vegyesen vagy éppenséggel keresztben birtokolt területek is. A lejegyzők azonban igen gyakran minden, helyben, helyiektől gyűjtött nevet tévesen azon helység kontúrjai közt tüntettek fel, ahol hallották, így egy helység területén számos szomszédos helység földrajzi nevei is szerepelnek. Hajdúdorog anyagában találjuk a kálmánházi *Kósatanyá-t* (*Kósa tanyája*), Somogyban egy hármaskörhöz közeli *Szanai-kút* megtalálható Mernye mellett Magyaregres és Somogyaszaló anyagában is, a gadányi *Nyakó-ház* Nagyszakácsiban is stb. Ez típushiba, azaz igen gyakori (több százas, sőt nem kizárt, hogy ezres nagyságrendű)

az előfordulása a megyei névgyűjtési kötetekben. Ha a lokalizációra komolyabb gondot fektethettek volna a gyűjtők, ilyen esetek nem fordulhattak volna elő.

Ugyancsak a nyelvészeti névgyűjtések módszerének tipushibája az, hogy az adatközlőket gyakran egymástól külön kérdezték ki, továbbá a történeti források anyagát is külön munkafázisban vették fel, és az így nyert adatokat végül nem fésülték össze. Így a különböző egyéni névhasználatok, a különböző források nem névváltozatokat, hanem egymásmellettséget eredményeztek. Száz méterekre egymástól külön helyen jelenik meg Somogyaszalón a *Mestör-dűlő* és a *Mestör földje*, Ágon *Almásipusztá* és *Almás*, Mozsón a *Méhes* és *Bienen Garten*, Bonyhádon pedig kétszer fordul elő az *Ecetgyár*, *Kispipa*, *Hostél*, *Perczel-kert* és még több másik, holott ezek a párok mind ugyanazokat az objektumokat takarják. Az adatok egyértelmű és gondos lokalizációja mellett ilyen esetek sem fordulhattak volna elő.

6. A lokalizáció megvalósulása. A helynevek földrajzi adatolása érzékeny pontja a kérdéskörnek (vö. MIKESY 2012). A névgyűjtési kötetek helységenként tartalmaznak egy vagy két (bel- és külterületi) térképvázlatot, ezeken egy-egy szám jelzi a törzsszövegben az adott számhoz kapcsolt nevek helyét. Sajnos a névgyűjtési munkákhoz nem sikerült olyan térképeket beszerezni, melyek lehetővé tették volna az adott földfelszíni részletek vagy tereptárgyak megbízható megjelölését, sőt a jellegzetes részekre való rákérdezést sem. A nagy méretarányú topográfiai térképek használata a kezdeti puhatolózás után a hidegháborús viszonyok közti erős biztonsági követelmények miatt lekerült a napirendről. „Beszédes módon” a névgyűjtési kötetek bevezető részében alig esik szó a lokalizáció megvalósításának problémáiról, jöllehet igen részletesen tájékoztatnak a szöveges adattállomány készítésének egyes-bajos dolgairól. Esetenként azért jelzik a bizonytalanságot: „Munkatársaink legjobb szándéka, igyekezete és fáradozása ellenére is a térképen való számok csupán a nagyjából való tájékozódást segítik elő” – írják a Zala megyei kötetben, a továbbiakban pedig ízelítőt kapunk az okokból is (ZMFN. 1: 16–17). Határozottabb a Heves megyei kötet: „Ez úton is nyomatékosan figyelmeztetjük a kötet használóit, hogy a nevek helyhez kötése – noha ezzel a gyűjtők és ellenőrzők sokat vesződtek, és a helybeliek sokat segítettek – csak megközelítő pontosságú” (HMFN. 1: 10).

A gyűjtők rendelkezésére bocsátott 1 : 10 000 méretarányú lapok az ún. földmérési alaptérképek külterületi átnézeti térképei, ennek megfelelően a földhivatali nyilvántartás szempontjai szerint fontos térképi elemekre koncentrálnak (pl. az egy helyrajzi számhoz tartozó terület egységek, alrészletek, művelési ágak, továbbá földmérési alappontok), településhatárosak (nem látszik semmi a közigazgatási határon túli részokről), és sem domborzatrajz nincs rajtuk, sem a belterületek, zártkertek, egyéb kivett területek nincsenek kirajzolva, illetve egyéb – önálló helyrajzi számmal nem bíró – tereptárgyak (kút, karám, szikla, barlang stb.) is csak elvétve. Ha egy út a természetben létezik, de nincs helyrajzi száma, akkor nincs rajta, ha viszont fizikailag már évtizedek óta nincs meg, de a jogi megszüntetése elmaradt, akkor az a térképen is megtalálható. A pontatlanságáról és redukált tartalmáról elhíresült térképtípus példányait ráadásul igen ritkán frissítették. A fentiek ellenére is szükségesek bizonyos térképolvasási alapismeretek a használatukhoz, melynek hiányában igen sok gyűjtő megtévedt, és nem tudták méretarányosan leképezni a látottakat-hallottakat; sőt sokszor el is fordult az egész anyag, esetenként akár 90°-kal is. Ezekről a térképlapokról erősen kicsinyített vázlat készült, hol 1 : 50 000, hol ennél is kisebb méretarányban. Más kötetekben nem méretarányhoz, hanem az A4 formátum

eléréséhez igazították a kicsinyítést. Az esetek igen jelentős százalékában az így előállt vázlatokat írógépbe fűzve vitték fel a számokat szép egyenes sorokba rendezve a kiadás előkészítése során (ezekről igen jókat adomáztak a készítők), így az utolsó fázisban még az adott írógép betűnagysága és sorközemelési beállítása is „hozzátett” a lokalizációhoz.

Aki a kezébe veszi a köteteket, egyetlen pillantással felmérheti az adatolás mikéntjét, és azt, hogy milyen pontosság várható el tőle. A baj akkor áll elő, amikor az anyagot alapos megismerés és feldolgozás nélkül nagy felbontású, vizuálisan plasztikus képet mutató felületre helyezik. Pontosan ez történik, ha az MDH fő oldaláról a település kiválasztása után a térképi megjelenítést választjuk, és az adatok a GoogleEarth műholdas felületén jelennek meg. Az épített környezet neveit a szántóföldeken találjuk, a halastavakban földművelés folyik, máshol pedig a nevek szép egyenes sorokban állva „könnyítik” meg a tájékozódást egyes esetekben.

Bonyhád belterületének az anyagát az említett nehéz körülmények ellenére (az említett ismétlődéseket nem számítva) rendkívüli gondossággal készítették el a Tolna megyei kötet közreműködői, az apró nyomdai hely ellenére „ülnek” a nevek. Az MDH térképi megjelenítéséből mégis a következő „információkat” kapjuk (a korabeli állapotok szerint): a Kossuth Lajos utcára *Korányi Frigyes utcá-t* írtak, a Béke térre *Fürst Sándor utcá-t*, az Erzsébet utcára *Kun Béla utcá-t*, a Cipőgyárra *Kálvinista templom-ot*, az orvosi rendelőre *Cipőgyár-at*, a főtérre *Ecetgyár-at*, a zsinagógára *Baptista kápolná-t*, és a méltán híres barokk műemlék, a katolikus templom szentélyére azt, hogy *Zsidó köz*. Annak ellenére torz az egész névanyag elhelyezése, hogy Bonyhád esetében százával vannak a referencia alapjául szolgáló viszonyítási pontok. Természetesen ez nem egyszeri megingás: az MDH-ban százával vannak helységek, amelyekben a térképi felület nem szolgál semmi-féle komolyan vehető tartalommal, ha valaki esetleg helyek beazonosítására szeretné használni a honlapot.

A történeti források számos nevével kapcsolatban a kötetekben azt az információt kapjuk nagyon korrekten, hogy „nem tudtuk lokalizálni”. Ez a körülmény sem gátolta azonban az MDH munkatársait, hogy önkényesen helyet találjanak ezeknek a neveknek. Így találkozunk Alsómocsolád térképi felületén a falutól délre eső rész közepén a *Freimühlen*, *Sánta Pista rétje*, *Schafstall*, *Schäfer Eck* feliratokkal. Több száz ilyen „adattal” terhelt a térképi megjelenítés.

Az MDH keretében megvalósított lokalizációról egy helyütt azt olvashatjuk, hogy „a térinformatikai módszerek felhasználása [...] révén a neveket valós környezetükben nyílik mód bemutatni” (HOFFMANN–TÓTH 2015: 196), ami élesen szemben áll azzal, amit más helyen találunk az 1970–1980-as évek névgyűjtései kapcsán, tudniillik hogy „a névgyűjtemények térképei az adott kor technikai lehetőségeinek korlátai miatt igen pontatlanok, ami a GoogleEarth felületén való ábrázolás alkalmával azonnal ki is ütközik” (HOFFMANN–TÓTH 2015: 199), ahogy arról a korábbiakban is volt szó. Mivel az MDH túlnyomó részében jelenleg pontosan ezek az anyagok szerepelnek, a térképi megjelenítéssel kapcsolatban felvetem a felelősségteljes újragondolás kérdését. (A Hajdú-Bihar megyei rész más természetű lokalizációs kérdéseket vet fel, ezek részletezése külön tárgyalást igényelne.) Tagadhatatlan, hogy korunk digitális kultúrája igényli a látványos megoldásokat; ez egyben újfajta feladatot ró a tudomány képviselőire a felhasználói felületesség kivédése érdekében. Véleményem szerint a sok-sok ezres nagyságrendű tévadat nyilvános bemutatása aligha menthető azzal, hogy egy idő óta megjelenik egy apróbetűs felirat az MDH térképi megjelenítést tartalmazó oldalainak az alján: „A helynevek

lokalizálása földrajzi azonosításra nem alkalmas.” Csakhogy a helynevek tudománya egyaránt szól a helyekről és a nevekről, így erősen interdiszciplináris megközelítést igényel. Vélhetően a térképi megjelenítő felületen böngészők igen jelentős része is a helyekről szeretne információhoz jutni. De akik a nevek felől közelítenek, azoknak is szükségük lehet látni, milyen jellegű hely van a név mögött (az adatlapokon található utalások alig visznek közelebb ehhez).

7. A történeti adatok. Az MNH forrásai igyekeztek számos történelmi anyagot, alapvetően a különböző levéltárak 18–19. századi térképeinek névanyagát bedolgozni a kötetekbe. Ezt a hagyományt az MNH/MDH is folytatja. De hogyan? Az adatlapokon a név-adatok mellett van egy évszám, és ha sikerült ez alapján azonosítani a forrást (az MDH-ban ugyanis nem találjuk az évszámokhoz köthető forrást, ahhoz elő kell venni a köteteket is), akkor ellenőrizhetjük. Az MDH szerint a csokonyavisontai *Király-révi csárda*-nak az 1865. évi kataszteri térképen *Kiráj-révi-csárda* alakja van, holott valójában *Kiralrivi Czarda*, a malomnak *Kiráj-révi-malom* helyett *Kiralrivi Malom*; hasonlóképpen az 1865. évi térkép *Dercisztó*, *Hitványos*, *Kesselős*, *Nagy magyaros*, *Róka hegy dűlő* stb. alakjaival szemben *Dercés-tó*, *Hitványos*, *Késellős*, *Nagy-magyaros*, *Rókahegyi d* alakokat szerepeltet a honlap inkorrekt évszámjelöléssel; az 1860-as somogyszili *Tömötei dűlő*-ből pedig *Temetői d* lett. Az 1864-es varászlói kataszteri térképen *Pusztá Pathihid* felirat áll egy major mellett; ezt az adatot *Pati-híd-pusztá* formában vette fel az MDH. Néhány próbaszerű keresgélés után megengedhetjük azt a becslést, hogy a probléma sok ezres nagyságrendben van jelen, átszöve az MDH egész állományát.

Somogyszil anyagában sajátos jelenségekre bukkanunk: van ott egy *Rokkant-dűlő*, amelynek névtípusáról tudható, hogy a Nagyatádi-féle 1920-as földreform következményeként alakult ki, s ezt megerősíti az MDH-adatlap is: „Az I. világháború rokkantjai itt személyenként két hold földet kaptak.” Mégis akadt rá 1860-as és 1891-es adat is, mármint az MDH szerint (a valóságban nyilvánvalóan nincs). Ugyanez a helyzet ugyanitt az *Iparos-dűlő* vonatkozásában is. Régi térképek feldolgozása esetén a térkép speciális tartalmát is meg kellett volna ismerni, akkor ugyanis számos feliratot nem helynévként azonosítottak volna. Különösebb térképi ismeretek nélkül is megállapítható lett volna például, hogy a mozsgói *Szent Lászlónak* alak nem a neve egy útnak, hanem az irányát jelölő közlés. De az is téved, aki azt gondolná, hogy az idézett térképtípus valamennyi adatát feldolgozták az MDH keretében. Valójában igen sok a hiány; Andocs anyagából például hiányzik a *Bakter sűrű*, *Korcsma völgy erdő*, *Köpi erdő*, *Sarok folyó* stb. Az tehát csak a látszat, hogy az MDH feldolgozta az újkori történeti névanyagot: egy kutatás ezekre nemigen támaszkodhat, továbbra is minden esetben elő kell venni az eredeti forrásokat.

Az MDH alapját képező kötetek korrekt módon szögletes zárójelben közlik, és a települési fejezetek végén „az adatközlők nem ismerték” bevezetés után külön kiemelik a nem élő neveket, jellemzően 18. és 19. századbeli adatokat. Mi történik ezekkel az MDH-ban? Mindenféle megjelölés nélkül belekeverik az élőnyelvi adatok közé, írásmódjukat időnként eredeti formában meghagyva (pl. *Kirocmálly* Kovácsszénája adatai közt), számtalan esetben viszont modernizált helyesírással vagy éppenséggel a modern közsői változat feltüntetésével, végképp megtévesztve az érdeklődőket. Ilyen Kovácsszénája anyagában a *Bévös-mező*, *Benne-hegy*, Kutas határában az *In-tó* stb. Pedig nem tudjuk, hogy ezen neveknél mi volt a motivációjuk, hogy hangzanának a korunkban, milyen szempontok határoznák meg az írásmódot. Mezőcsokonyán a *Sardi út mellék*

Sandi útmellék-ként (sic!), a *Sardi hatari I.* pedig tőszámnévvvel, *Sárdi hatari egy* formában vált MDH-helynévvé. Kutason a *Kolompéros* egyszeri adat 1852-ből, az MDH-ban azonban újabb adat nélkül *Krumplis* formában közlik. Az ugyancsak 1852-es somogyaszalói *Deseda Avasig* adat értelme az, hogy a *Deseda* nevű helynek az *Avas*-ig terjedő része, ez viszont az MDH-ban egészen más értelmet nyer a *Deseda-Avasig* alak miatt. Ezek csinált helynevek, egyszersmind szomorú példái a magyar névanyagba való nem megalapozott beavatkozásnak. A példaanyag sajnos bővíthető.

8. Tájszavak, nyelvjárási alakok. Magam természetesnek gondolnám a tájszavak meglétét a földrajzi nevekben, s nem értem, miért esnek áldozatul egyféle nyelvi uniformizmusnak. Az MDH-ban a legtöbb *tölös tölgyes*-sé változik (nem tudható, akkor miért nem az összes), az *ereszvény*-ek *eresztvény*-nyé, a *páprányos*-ok *páfrányos*-sá, az egyik *körtéjes körtés*-sé, a másik *körtvélyes*-sé stb. A *Rókalik*-at a legtöbb helyen *Rókalyuk*-ra, de Kaposújlakon és Nagybajomban *Rókaluk*-ra írták át. Barátúron és Hetvehelyen elfogadható a *Rókaluk* is, de Almamelléken, Vésén és még egy tucat helyen átírták *Rókalyuk*-ra, természetesen élőnyelvi adat nélkül, nem kímélve a történeti források adatait sem. Ugyanezt végignézhettük a szurdokokkal és még tucatnyi tájszóval: *szurdik* egy esetben maradhatott, a többi helyen *szurdok*-ra vagy *szurdék*-ra változtatták, máshol épp a *szurdék*-okból lett *szurdok*. Az *ő-ző* nyelvjárások adatait hol átírják *e*-re, hol nem.

Ha egy szó mögött nem ismerték fel a köznyelvi alakot, azt úgy hagyták: *Virág-sűrűi-fórák*, *Méhelők* (Alsómocsolád), *Frumen baglas* (Tarany), más szavakat tévesen hoztak köznyelvre: *Beta* > *Béta* (Mónosokor), *Tekerős-patak* > *Tekerős-patak* (*Tekeres-patak* helyett, Endrőc), *Bönti út* > *Benti út* (a *bönt* földrajzi köznévből bizonyára ismeretlen volt az adat feldolgozója számára). Az adatok megváltoztatásának jelensége igen gyakori. A beavatkozásoknak nincs rendszerük, ráadásul se az okokról, se magáról a tényről nem találunk tájékoztatást. Névkultúránk szempontjából emiatt nem lenne szerencsés, ha a helyi közösségekben teret nyerne az MNH használata jelenlegi fázisában, mert fennáll annak a veszélye, hogy romlott változatnak fogják tartani generációkon át öröklött helyneveiket.

9. A családnevek. A családnevekkel alakult helynevek névállományunk igen jelentős részét képezik, valóságos helytörténet bontakozik ki belőlük, ezért is különösen fontos lenne gondosan kezelni őket. Dialektológiai szempontokat is messzemenőig figyelembe vevő névgyűjtések esetén, amilyenek az MNH forrásai, természetesen fontos szempont a helyi ejtészváltozat adatolása. Hogy egy általános célú, az interneten széles közönség előtt megjelenő helynévtár és egy dialektológiai munka szempontjai mennyire illeszkednek egymáshoz, azon viszont nem ártott volna elgondolkodni. Döbröközön Werbőczy nevével *Verbőcitép*-et adatoltak, egy fonyódi szálloda nevében a híres *Drechsler* család nevét *Dreksler*, a hajdúböszörményi *De Pauli* nevet *Depóli*, a drávatamási *Thassy*-t *Tasi* alakban találjuk meg egyes mikrotoponimákban. Találunk *Bea* helyett *Beja-tanyá*-t, több *Böm*-öt, *Brúder*-t, *Volf*-ot és számos *Kón*-t stb. Vajon valóságos társadalmi igényt szolgálnak ki az ilyesféle adatok, vagy éppen ellenkezőleg, tévedéseket keltenek, terjesztenek? Természetesen ezek csak kiragadott példák voltak, a jelenség az MDH egész névállományára jellemző.

10. Az időbeli relevancia. Az adatok időbelisége eleve fontos körülmény, különösen képpen a legújabb időkre vonatkozó relevanciaértéket tekintve. Úgy tűnik azonban, hogy

az MDH készítői nem vagy nem kellő körültekintéssel vették figyelembe a szempontot (a már nem ismert történeti anyag bekeveréséről feljebb már volt szó). Öreglak határában *Buzsáki állomás*-t látunk feltüntetve, jóllehet azt már több mint harminc éve *Tatárvár*-nak nevezik. Kaposváron *Kalinyin városrész* van. Nemcsak az adatlapok egyéb adatai között, hanem a térképi megjelenítésben is mint kiemelt változattal találkozhatunk *Lenin utca*, *Kun Béla utca*, *Vörös Hadsereg utca*, *Szovjet emlékmű* stb. nevekkal. Siófokon *Dimitrov park*, *Marx tér*, *Munkásőr utca*, Bonyhádon *Április négy utca* (sic!), *Engels utca*, *Fürst Sándor utca* neveket találunk 2017-ben is. A sor nagyon hosszú. Miközben szabad kormányaink, önkormányzataink évtizedek alatt több ütemben igyekeztek megszabadulni az önkényuralmi rendszerekre utaló nevektől, a magát nemzeti helynévtárnak nevező honlapon ezek újjáélednek, és a magyar nép és nyelv teremtő fantáziája tanújelként mintegy kanonizálódnak. Mindez annak ellenére, hogy a közterületek neve és helye hosszú idők óta pontosan, térinformatikai rendszerben feldolgozva több helyen is elérhető. A változásvezetés valóban nehéz és apparátust igénylő feladat, nem is akarok túlzó igénnyel fellépni, de feltétlenül meg kell kérdezni, miért nem kapnak a potenciális érdeklődők kellően informatív tájékoztatást arról, hogy az MDH keretében átlagosan 40-45 évvel ezelőtti gyűjtések anyagát dolgozták fel. Az elavultság természetesen nemcsak a közterületeket és az épített környezetet érinti, hiszen jóformán semelyik névtípus elemei nem tekinthetők állandónak (még hegyet is láttunk elbontatni). Évtizedes távlatokban a földrajzi nevek egy része óhatatlanul átalakul, aminek mind társadalmi, mind a földfelszínen bekövetkezett fizikai okai vannak: komplett városrészek jelentek meg, a közlekedési infrastruktúra egész régiók térszerkezetét változtatta meg, a gazdasági igények átalakították a művelés módjait, s ezeknek névtani következményei is vannak. Egészen új névtípusok is keletkeztek és keletkeznek (lakóparkok, pihenőhelyek, rekreációs övezetek, védett természeti és kulturális örökségek nevei stb.) Természetesen ezen újítások sem lehetnek benne a kötetekben, más forrásokban viszont már ma is több-kevesebb teljességgel megtalálhatók. Sajnálatos, hogy a honlapon utalást sem találunk ezekre a körülményekre, jóllehet a tanulmány érinti a kérdést (HOFFMANN–TÓTH 2015: 199).

11. A helyesírás. Ahogy a helyesírás megvalósul az MDH oldalain, az alapján fel kell vetni az átnézés szükségességét, a szabályok következetes betartását. A földrajzi neveknek van kidolgozott és arra hivatott intézmények által jóváhagyott, jelenleg is aktuális helyesírási rendszere, szabályzata (FNH.), melynek alapelveivel célszerű lenne összevetni az MDH állományát, különösképpen a térképileg is megjelenített neveket. Elvárható lenne például a települések és településrészek egybeírására vonatkozó pontok érvényesítése. Jelenleg több tucat *József-telep*, *Kállai-telep*, *Alsó-major*, *Béla-major* féle alak van az MDH-ban; a tanyanevek kötőjelezése általánosnak mondható, de még településnevekben is találunk kötőjelezést, pl. *Bodrog-halom*.

Jó lenne határozottan elkülöníteni a földrajzi közneveket a megkülönböztető elemektől. Az előbbieket a szabályzat szerint kis kezdőbetűvel kapcsolódnak a megkülönböztető előtaghoz, tehát nem *Kis-Gyékényes* (Cigánd), *Középső-Ugar*, *Nagy-Zsombékos* (Hajdúböszörmény), *Szőke-Kobolya* (Szekszárd), *Új-Gyertyános* (Mozsgó), *Veres-Csere* (Hajdúhadház). Előtaggal bővülés esetén viszont a név belsejében is megmarad az eredeti tulajdonnév nagy kezdőbetűje, tehát *Asszony* kívánkozik a *Felső-asszony-tó*, *Alsó-asszony-tó* nevekbe (Kutas). Az intézménynevek minden tagját nagybetűvel kezdjük, nem *Móra Ferenc általános iskola* (Hajdúdorog), nem *Új barázda tévesz* (Hajdúhadház) stb. Bizonyos esetekben a nyelvi adat

nem elegendő a helyesírás meghatározásához, a körülményeket is vizsgálni kell: az *Alsó-szentgyörgyi út* és *Felső-szentgyörgyi út* Alsó-szentgyörgyre és Felső-szentgyörgyre vezető utakat jelentene, a csokonyavisontai anyagban viszont az *Alsó Szentgyörgyi út* és *Felső Szentgyörgyi út* alak javasolható, mivel a (Homok)Szentgyörgyre vezető alsó és felső útról van szó (FNH. 55). Itt terjedelmi okokból elallok a további példák felsorakoztatásától.

Igen nagy munka egy százezres névállomány helyesírását rendbe rakni, de feltétlenül szükséges, ha a nagyközönség elé tárják az anyagot. Az MDH állománya jelenleg felelő más minőségű ebből a szempontból.

12. Összegzés. Írásomban a kutatási program egészére, a jelenleg már feldolgozott állományokra, illetve a megvalósítás minőségére tettem észrevételeket. A Magyar Nemzeti Helynévtár nem a tartalmának megfelelő címmel lép a nyilvánosság elé, a mikro-szintű adatok elnyomják a jelentősebb kategóriákat. Nagy és teljességre törekvő névtári kezdeményezéseknek a forrásanyagok alapos és kritikai szempontokat érvényesítő feltárásával kellene kezdődniük, a feldolgozás módszerét, a megvalósíthatóságot pedig előtanulmányokkal és teszteléssel lehet megalapozni. Igen sajnálatos, hogy ezek az MDH esetében az interneten megjelenő állomány alapján hiányozni látszanak. Az MDH csapatának látókörében nincs olyan mennyiségű és minőségű helynévi adat, melyre széles társadalmi igényt kielégítő, sokoldalú hasznosítást lehetővé tevő magyar helynévtár épülhetne. Alapját kizárólag egy forráscsoport képezi, melynek fő jellemzőit és a teljes magyar névanyaghoz való viszonyát elmulasztották feltárni, illetve lépéseket tenni a korrigálásukra. A nyelvészeti névgyűjtések névállományából hiányzik a magyar helynevek több meghatározó kategóriája, de saját körükben is (a számtalan értéken túl) jelentkeznek mind a hiányosság, mind a túladatolás tünetei, továbbá jelentős részben történelmi névanyagoknak tekinthetők.

Az MDH térképi felületére ábrázolásra csak erős megszorításokkal alkalmas helyről és nem a kívánt gondossággal kerültek nevek, és köztük összekeveredve találhatóak különböző minőségű (történelmi és mai, élőnyelvi és írásbeli forrásból származó, biztosan és bizonytalanul adatolt stb.) nevek. Nem valószínű, hogy a filológiai pontos feldolgozás, és önkényesen megváltoztatott nevek is találhatóak benne.

A nyelvi (helyesírási, dialektológiai), történelmi és földrajzi (lokalizációs) szempontból helytelenül közölt adatok mennyisége alapján, továbbá a jelenkori relevancia gyengesége miatt az MDH jelen állapotában az egész névtudomány megítélését, presztízsét érintheti súlyosan. Más szaktudományok szempontjából, vagy akár helyi, gyakorlati alkalmazási területek felől közelítve joggal merülhetnek fel minőségi aggályok, amit súlyosbít, hogy a felhasználók nem kapják meg a megfelelő tájékoztatást sem az MDH-ban közölt névállomány mennyiségi és minőségi kérdéseit illetően.

A folyamatban lévő és főleg a még el nem kezdett névgyűjtéseknek a megvalósítása előtt (melyeknek a nemes és hiánypótló szándékát valóban csak dicséret illetheti) a hiányosságok újratermelésének elkerülése érdekében célszerű lenne a névgyűjtések elméleti és módszertani kérdéseit tisztázni. Nem kevésbé fontos meghatározni a térképi megjelenítés célját és kritériumait, valamint a célközönség megfelelő informálásának a módját.

Földrajzi neveink nyelvünk, kultúránk és identitásunk szempontjából nagy kincset jelentenek, s e kincs megőrzésére, megővésére kitüntetett figyelmet kell fordítani. Széleskörű nemzeti érdek, hogy mind a nagyközönség, mind a tudomány számára szakszerűen lejegyzett és feldolgozott névadatok álljanak rendelkezésre.

Hivatkozott irodalom

- BMFN. = *Baranya megye földrajzi nevei* 1–2. Szerk. PESTI JÁNOS. Baranya Megyei Levéltár, Pécs, 1982.
- FNH. = FÁBIÁN PÁL – FÖLDI ERVIN – HÖNYI EDE 1998. *A földrajzi nevek helyesírása*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HMFN. = *Heves megye földrajzi nevei* 1–4. Szerk. PAPP LÁSZLÓ – VÉGH JÓZSEF etc. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 125, 144–145, 181. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest, 1970–1988.
- HOFFMANN ISTVÁN – TÓTH VALÉRIA 2015. Magyar Nemzeti Helynévtár. *Névtani Értesítő* 37: 195–202.
- MIKESY GÁBOR 2012. A kisebb földrajzi nevek egységesítése. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 103–115.
- SMFN. = *Somogy megye földrajzi nevei*. Szerk. PAPP LÁSZLÓ – VÉGH JÓZSEF. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1974.
- ZMFN. = *Zala megye földrajzi nevei*. [1.] Szerk. PAPP LÁSZLÓ – VÉGH JÓZSEF. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1964. 2. *A keszthelyi járás*. Szerk. BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC. Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 178. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest, 1986. [= Zalai Gyűjtemény 24. Zalaegerszeg, 1986.]

MIKESY GÁBOR

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0232-1396>

Budapest Főváros Kormányhivatala
Földmérési, Távérzékelési és Földhivatali Főosztály

GÁBOR MIKESY, On The Hungarian National Toponym Registry: Conceptual and practical problems

The online database entitled The Hungarian National Toponym Registry (<http://mnh.unideb.hu>) offers historical and contemporary toponymic datasets to researchers and the general public. The paper puts forward a number of critical remarks in connection with the modern toponymic dataset, focusing on place names that can be searched and projected onto maps in the unit of the database known as the Hungarian Digital Toponym Registry (<http://mdh.unideb.hu/ujkorihelynevtar.php>). The main arguments are: 1) it is doubtful that the contents of the website satisfy the social expectations generated by the title of the database; 2) the concept of toponymic fieldwork concentrating thoroughly on settlements excludes important toponymic categories from cataloguing; 3) source criticism should be exercised when gazetteers with place names collected locally are concerned; 4) the Hungarian Digital Toponym Registry includes arbitrarily transformed name forms; 5) considering the number of philological, orthographic and geographic inaccuracies, the social utility of general public access to the project in its present phase is questionable.

